

Cultuur in Data

Cultuurmonitor
Gelderland 2022
Publieksversie

Cultuurmonitor Gelderland 2022 is een initiatief van Cultuur Oost, uitgevoerd door Het PON & Telos, Pyrrhula Research Consultants en de Boekmanstichting in opdracht van de provincie Gelderland.

PROJECTCOÖRDINATIE, ONDERZOEK,
SAMENSTELLING EN REDACTIE

Bo Broers, Sophie de Jong (Het PON & Telos),
Rogier Brom (Boekmanstichting), Henk Vinken
(Pyrrhula Research Consultants)

ONDERZOEKSTEAM

Fenna Bijster, Britte van Dalen, Ellen Dingemans,
Bianca Koomen, Jonna Kroeze, Daphne van
de Ven (Het PON & Telos), Maartje Goedhart
(Boekmanstichting)

WERKGROEPOVERLEG

Irene Flapper, Hans Schouwenburg,
Natalie Rosenberg (Cultuur Oost)

OPDRACHTGEVERSOVERLEG

Fleur Albers en Dorine van Espelo (Provincie
Gelderland), Sarah Heijse (Cultuur Oost)

KLANKBORDGROEP

Jenneke Harings (zelfstandig advies en onderzoek
&jnnk), Edwin van Meerkerk (Radboud Universiteit),
Saly Ndoye (Theater Oostpool)

EINDREDACTIE

Joost Peters – het Ministerie van Tekst

MET DANK VOOR HUN BIJDAGEN AAN HET
BIG-DATA-ONDERZOEK DOOR DIALOGIC:

Roos Jansen, Nick Jelicic, Jos Nicolai, Arthur Vankan

MET DANK VOOR HUN BIJDAGEN AAN DE
CIJFERS VOOR AMATEURKUNST:

Arno Neele (LKCA) en Hans Mariën (IVA Data)

VORMGEVING

Beautiful Minds – www.beautifulmindsamsterdam.nl

UITGAVE

december 2022

© Cultuur Oost (www.cultuuroost.nl), Het PON
& Telos (www.hetpon-telos.nl), Pyrrhula Research
Consultants (www.henkinken.nl), Boekmanstichting
(www.boekman.nl)

OPDRACHTGEVERS

≡ provincie
Gelderland

**cultuur
oost.**

ONDERZOEKERS

HET **pon | telos**

pyrrhula

RESEARCH CONSULTANTS

Boekmanstichting
Kenniscentrum voor kunst,
cultuur en beleid

– Voorwoord

Voor u ligt de eerste Cultuurmonitor Gelderland 2022. Voor het eerst maken we inzichtelijk hoe het hele cultuurveld in Gelderland in elkaar zit. Het is een belangrijke eerste stap om te kunnen monitoren hoe cultuur zich ontwikkelt in onze provincie. Dat is belangrijke informatie waarmee we ons provinciale beleid kunnen maken en evalueren. Want kunst en cultuur zijn belangrijk voor onze samenleving, voor onze inwoners: van groot tot klein, van jong tot oud. En dat is gelijk voor inwoners van alle Gelderse regio's.

Uit de monitor komt dat ook naar voren: Gelderlanders vinden kunst en cultuur belangrijk voor de samenleving. Vooral het sociale aspect springt eruit. Als je het onze inwoners vraagt geven ze aan dat kunst en cultuur bijdragen bij aan ontmoeting en verbinding tussen mensen, maar ook aan het saamhorigheidsgevoel in een buurt en aan het welzijn van mensen in het algemeen. Gelderlanders vinden erfgoed belangrijk voor de eigen identiteit. En niet voor niks doet

maar liefst 83% procent van onze inwoners 'iets aan cultuur', zo blijkt uit deze monitor. Daar word ik heel vrolijk van! Kunst en cultuur leveren hiermee een belangrijke bijdragen aan de leefbaarheid en aan de brede welvaart. Dus niet alleen aan de materiële welvaart, maar ook aan de immateriële waarden als geluk, gezondheid, en persoonlijke ontplooiing.

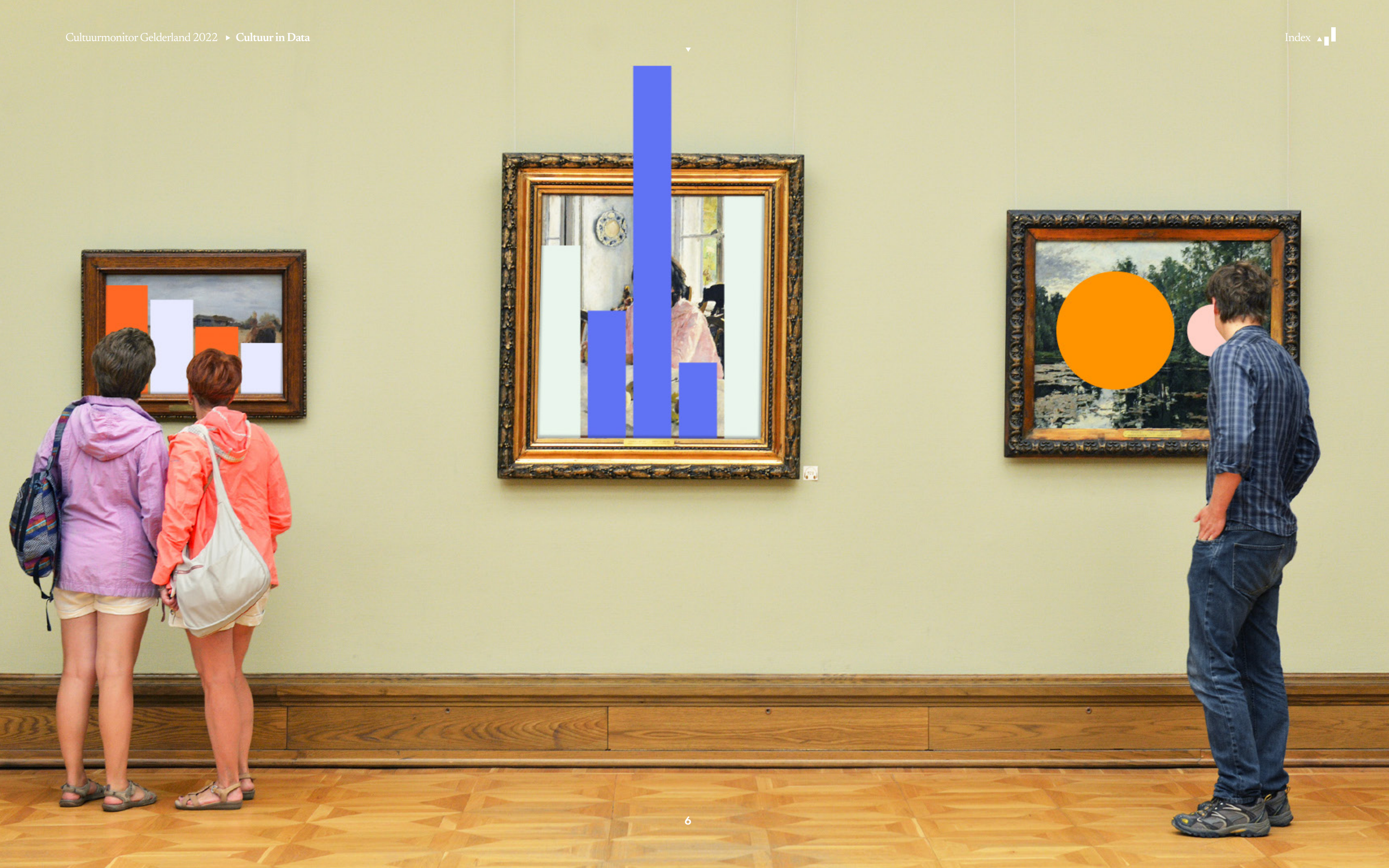
Er zijn wel regionale verschillen in wat onze inwoners het meest waarderen, of waar ze aan meedoen. Inwoners van Arnhem en Nijmegen, en het omliggende gebied (Groene Metropool Regio), bezoeken vaker een bioscoop of festival, terwijl concerten van fanfare, harmonie en koor populairder zijn in de Achterhoek. Inwoners van de Achterhoek zijn ook het meest geïnteresseerd in immaterieel erfgoed. Inwoners van de Foodvalley interesseren zich juist meer in militair erfgoed. In deze regio is ook veel interesse in letteren en is het lidmaatschap van de bibliotheek hoog. We zien dat in de Achterhoek en Noord-Veluwe juist veel mensen lid zijn van een historische vereniging. Inwoners van Noord-Veluwe bezoeken ook relatief vaak erfgoedcomplexen.

Dit is allemaal interessante informatie voor beleidsmakers. Ook interessant voor beleidsmakers: Gelderland kent relatief veel amateurkunstbeoefenaars, die goed georganiseerd zijn en sterk maatschappelijk betrokken. Ze maken vooral muziek of zingen in een koor. Ze zetten zich bovendien veel in voor de lokale samenleving en voor speciale doelgroepen. Deze verenigingen zijn belangrijk voor een buurt of dorp. De verenigingen zijn nog goed georganiseerd, maar dit loopt wel terug. Bijvoorbeeld doordat het voor verenigingen moeilijker wordt om vrijwilligers te vinden die evenementen organiseren en de vereniging draaiende houden. Het is belangrijk om daar aandacht voor te hebben, vanwege het grote belang dat deze verenigingen hebben voor de lokale samenleving.

In Gelderland staat het culturele leven hoog in het vaandel en draagt het op een positieve manier bij aan onze samenleving. Door te blijven meten en te kijken wat wordt aangeboden, welke mensen meedoen en wat de kwaliteit is, zien we hoe kunst en cultuur zich in Gelderland ontwikkelen. Daarvoor is het noodzakelijk om deze monitor te blijven herhalen. Zo bepalen we welke keuzes we maken en of ons beleid effect heeft gehad, maar tonen we ook aan hoe belangrijk kunst en cultuur zijn als cement in onze samenleving. Deze monitor is een mooie eerste stap die ons helpt om conclusies te kunnen verbinden aan beleid en bij te sturen waar nodig. En dat biedt kansen voor de Gelderse cultuursector!

Ik wens u veel plezier met lezen!

Peter Drenth
Gedeputeerde

Inleiding

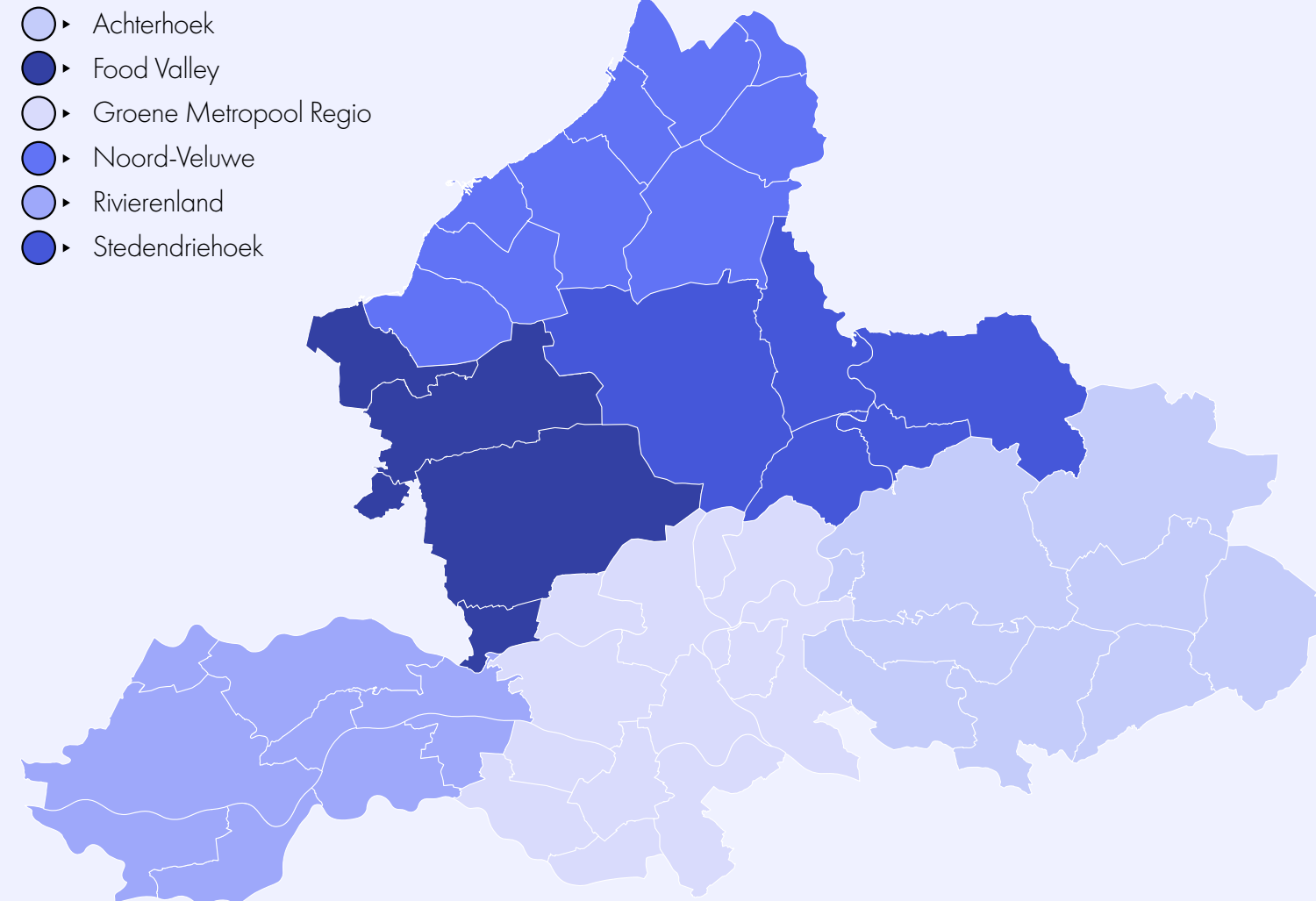

De Cultuurmonitor Gelderland 2022 is ontstaan door de vraag van Provinciale Staten aan Gedeputeerde Staten over het effect en de impact van het provinciale cultuurbeleid. Gedeputeerde Staten gaf vervolgens opdracht aan Cultuur Oost, dé Gelderse advies- en ondersteuningsorganisatie op het gebied van kunst en cultuur, om - samen met verschillende Gelderse partners - een brede, tweejaarlijkse cultuurmonitor op te zetten. De monitor is zoveel mogelijk gebaseerd op de *Waarde van Cultuur* die in de provincie Noord-Brabant sinds 2018 wordt uitgevoerd.

De **Cultuurmonitor** biedt in de eerste plaats houvast voor de evaluatie en ontwikkeling van cultuurbeleid op verschillende niveaus, zowel provinciaal als (boven) lokaal. Daarnaast kan de monitor ook worden gezien als een lobby-instrument, een instrument om de rol en betekenis van cultuur in de (lokale) samenleving te duiden. In deze inleiding schetsen we de achtergrond en opzet van de **Cultuurmonitor Gelderland 2022**.

DE PROVINCIE GELDERLAND IN VOGELVLUCHT

Eerst geven we vooraf enkele feiten over Gelderland. Gelderland is qua inwoners de vierde provincie van Nederland met ruim twee miljoen inwoners. Gelderland staat wel op nummer één qua landoppervlakte: het is de grootste provincie van Nederland.¹ Wat betreft regionale economische waarde staat Gelderland op de vierde plaats in 2020.² Er worden in deze publicatie diverse regio's binnen Gelderland onderscheiden. Deze komen voort uit de regioverkenning uit 2020 van Cultuur Oost over de culturele infrastructuur in Gelderland.³

¹ Waarstaatjeprovincie.nl

² De regionale economische waarde wordt uitgedrukt in het Bruto Regionaal Product, oftewel de geldwaarde van alle in de provincie geproduceerde goederen en diensten.

³ Roelink, B., Van de Geyn, M., Godschalk, J. en Elbers, H. 2020. Regioverkenning. Voor een toekomstbestendige culturele infrastructuur in Gelderland. Cultuur Oost.

Er is overlap met de provincie Overijssel, bijvoorbeeld in de stedelijke regio Stedendriehoek waar Deventer uit de provincie Overijssel bij hoort en in de stedelijke regio Zwolle waar enkele gemeenten uit Noord-Veluwe toebehoren.

Uit de eerdergenoemde Regioverkenningen volgden drie overkoepelende thema's die in Gelderland een belangrijke rol spelen, wanneer we naar de toekomst kijken. Deze zijn:

1. *Verbinding: op het gebied van expertisedeling, samenwerking en centrale coördinatie wordt gesignaleerd dat hier nog veel te winnen is binnen de provincie.*
2. *Innovatie: er wordt sterk de wil ervaren om bestaande problemen door middel van innovatieve oplossingen aan te pakken.*
3. *Exploitatie: op het moment van schrijven was onduidelijk tot hoe lang de coronabeperkingen voort zouden duren, en zodoende hoe lang gemeenten culturele instellingen nog konden ondersteunen. Op dit moment is dit nog steeds een onbekende factor. Inzetten op het middensegment is volgens de provincie Gelderland van groot belang voor de toekomst van de culturele sector – (semi-)professionele organisaties die een verbindende rol kunnen spelen in het netwerk, door kennisdeling.*

De monitor levert input voor voor verschillende aspecten van deze thema's. Zo wordt duidelijk wat corona met verschillende instellingen heeft gedaan. Ook kan de monitor gezien worden als een vorm van samenwerking en expertisedeling tussen de verschillende overheidsorganisaties in de provincie en de diverse regio's.

WAT IS HET, WAT LEVERT HET OP, EN VOOR WIE?

Met de **Cultuurmonitor Gelderland 2022** duiden we de waarde van cultuur in Gelderland; zowel de eigen, artistieke waarde als cultuur in relatie tot het sociaal-maatschappelijke en het economische domein. Dat gebeurt door tal van cijfers en feiten in onderlinge samenhang een plaats in de monitor te geven.

De monitor geeft zowel een toestand van het moment weer als veranderingen in de culturele sector over tijd. Op die manier ontstaat de mogelijkheid om de cijfers van Gelderland te vergelijken met landelijke cijfers over cultuur en met de cijfers over cultuur in de verschillende provincies. Er is een rechtstreekse link met de Regionale Cultuurmonitor zoals die in de herfst van 2022 door de Boekmanstichting en Atlas Research is uitgebracht. Ook daarin wordt de Gelderse cultuursector zichtbaar gemaakt. Tal van cijfers uit die monitor zijn ook in deze rapportage meegenomen.

Daarnaast zijn er vergelijkingen door de tijd mogelijk: in deze eerste monitor blikken we terug op de jaren vanaf 2017 (de start van de landelijke kunstenplanperiode 2017-2020), maar nemen we ook

zoveel mogelijke relevante cijfers over 2020 en soms zelfs (indien beschikbaar) over 2021 mee.

De feiten en cijfers uit de monitor vormen input voor de evaluatie en ontwikkeling van cultuurbeleid op provinciaal en regionaal niveau. Met de monitor kun je zien waar je staat, kun je op basis hiervan nieuw beleid ontwikkelen en kun je bij herhaling zien of de ingezette beleidsinstrumenten hun doel bereiken en effect hebben.

De **Cultuurmonitor Gelderland 2022** verschaft relevante informatie voor het gesprek over de (in)richting van het cultuurbeleid door zowel overheden als door culturele instellingen, kunstonderwijsinstellingen en (belangen)organisaties. Het geeft input voor de discussie over de manier waarop de verschillende bestuurslagen ieder hun rol in het cultuurbeleid kunnen invullen. Opzet en inhoud van de monitor zijn ook afgestemd met deze partijen. De feiten en cijfers uit de monitor kunnen het, zoals gezegd, voor bestuurders van deze partijen mogelijk maken om hun beleidsontwikkeling verder vorm te geven en/of aan te scherpen, zowel op het niveau van de provincie in totaal als op het niveau van de drie stedelijke cultuurregio's, de zes regio's vanuit de Transitieregelingen van de provincie Gelderland, en de Gelderse cultuurnetwerken.

Ook dient de monitor als lobbyinstrument om, zeker op die plaatsen waar er nog beperkte informatie is over de sector, aandacht te vragen voor het belang van kunst en erfgoed en om beleidsvorming op deze

terreinen verder te stimuleren.

Voordat we onze aanpak schetsen, vertellen we eerst meer over de opzet van de monitor.

HOOFDVRAAG

De belangrijkste vraag van de monitor is ‘*Wat is de stand van zaken van de culturele ontwikkeling in Gelderland:*

- op dit moment en in de tijd (heden en verleden)?
- in de ruimte (de provincie en de rest van het land)?
- en in verhouding tot de sociaal-maatschappelijke en economisch-ruimtelijke domeinen?’

Belangrijk daarnaast is het in beeld brengen van landelijke trends en ontwikkelingen die de inhoud van de culturele ontwikkelingen in de provincie mede vormgeven. Dit betekent dat de monitor ook ruimte moet bieden voor verdieping en vernieuwing. Dit doen we bijvoorbeeld door aandacht te besteden aan de betekenis van werken aan maatschappelijke opgaven vanuit gecombineerde culturele instellingen, iets waar Gelderland in voorop lijkt te lopen.

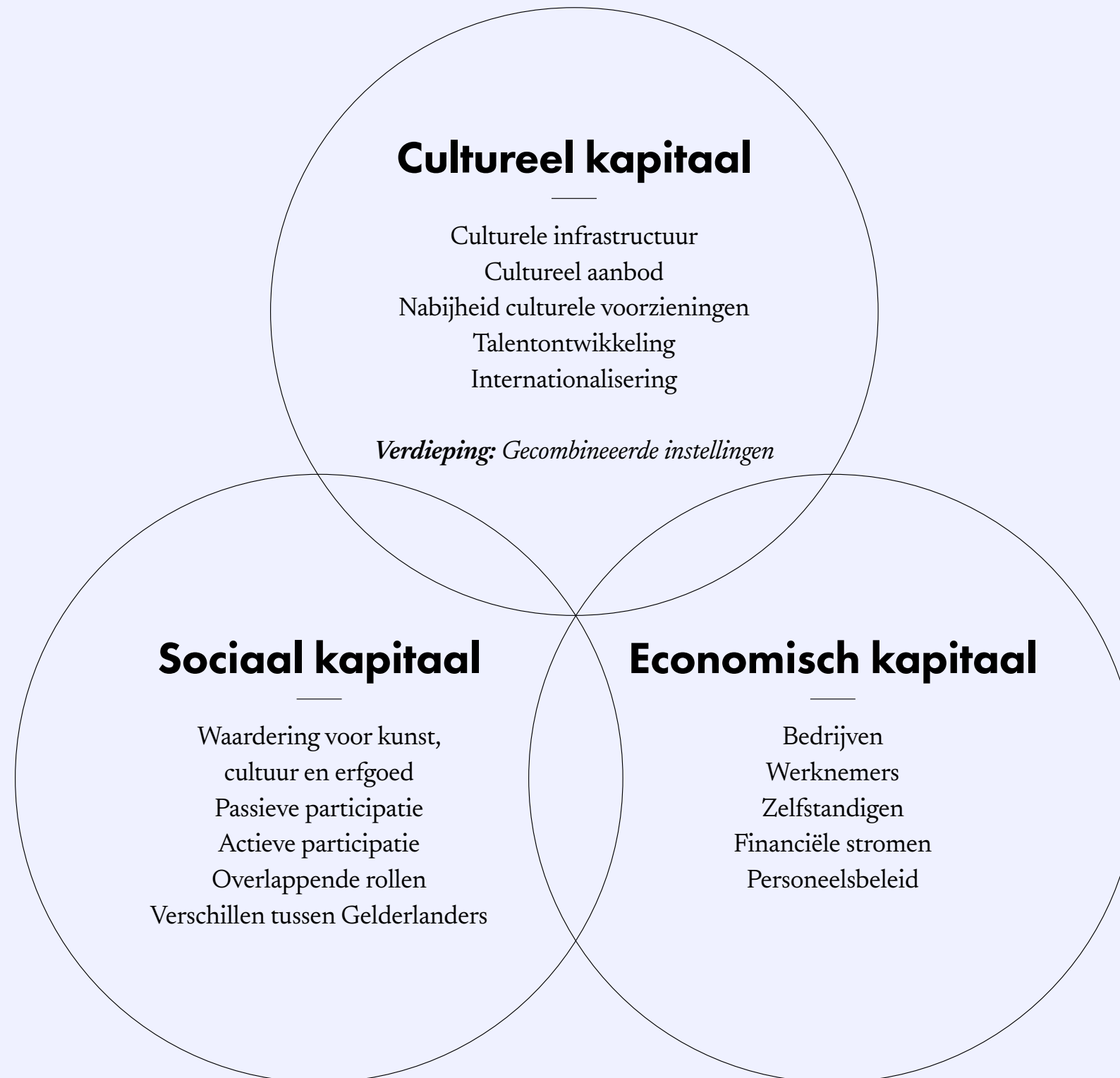
STRUCTUUR

De structuur van de monitor is gebaseerd op een analyse van Hans Mommaas, voormalig wetenschappelijk directeur van het Tilburgse Telos, de voorloper van Het PON & Telos. In zijn essay *De Waarde van Cultuur* onderscheidt Mommaas drie kapitalen: het culturele, het sociale en het economische kapitaal.⁴

- *Cultureel kapitaal* gaat vooral over het culturele aanbod en de culturele infrastructuur, en geeft zo de eigenstandige waarde en dynamiek van kunst en cultuur weer.
- *Sociaal kapitaal* gaat over de maatschappelijke betekenis van kunst en cultuur, de bijdrage aan het samenleven en sociale cohesie. Centraal staan de aard en omvang en waardering van kunst en cultuur door bezoekers, beoefenaars en vrijwilligers/steunverleners.
- Het *economisch kapitaal* van de cultuursector komt in beeld via de culturele bedrijvigheid, de werkgelegenheid en de financiële stromen in de sector.

De kapitalen worden hier als gescheiden gepresenteerd, maar zijn dat in de praktijk uiteraard niet. De volgende figuur vat een en ander nog eens samen. Voor elk van deze kapitalen zoeken we in de monitor naar relevante indicatoren. Hieronder lichten we de onderzoeksonderdelen toe zoals we die zien voor de **Cultuurmonitor Gelderland 2022**.

⁴ Mommaas, H. en Dagevos, J. 2014. *De Waarde van Cultuur: Voorstel voor een ‘multicriteria’ meetinstrument: samenvattend eindverslag in opdracht van de provincie Noord-Brabant*. Tilburg: Telos. https://pure.uvt.nl/ws/portalfiles/portal/29823690/14115_De_Waarde_van_Cultuur_FINAAL_14115_1_.pdf

– Onderzoeksonderdelen

Voordat we de monitor hebben ingericht zijn in mei en begin juni 2021 diverse gesprekken gevoerd met stakeholders uit de Gelderse cultuurwereld: met ArtEZ Business Centre, met producerende gezelschappen zoals Theater Oostpool en Introdans, met de grotere gemeenten in Gelderland (afzonderlijk, maar ook groepsverband), met de provincie, met de grotere centra voor de kunsten en combinatie-instellingen (bijvoorbeeld gecombineerde centra voor de kunsten, bibliotheek, theater en/of erfgoedhuis), en met De Onderwijsspecialisten. Mede op basis van deze gesprekken hebben we de monitor ingedeeld in een basisonderzoek, met een verkennend deel en een verdiepend deel, en een aanvullend onderzoek.

BASISONDERZOEK

Voor het basisonderzoek verzamelden we (bestaande) gegevens over de belangrijkste ontwikkelingen in de cultuursector in Gelderland. Daarbij hanteerden we een multimethode-aanpak; we zetten per kapitaal verschillende methoden in om systematisch zicht te krijgen op de ontwikkelingen binnen die kapitalen.

VERKENNING

Als onderdeel van de verkenning voerden we de volgende activiteiten uit.

Benchmark

– Gelderland ten opzichte van andere provincies

Met landelijk verzamelde cijfers, vaak afkomstig van het CBS en van brancheorganisaties als de Vereniging voor Schouwburg- en Concertgebouwdirecties (VSCD), ontstaat inzicht in onder andere het aanbod, het bezoek en de financiële stromen op provinciaal niveau. Gewogen naar bevolkingsaantallen ontstaat vervolgens inzicht in de relatieve positie die de twaalf provincies ten opzichte van elkaar innemen – bijvoorbeeld of er veel of weinig aanbod is gezien de bevolkingsomvang. Bij het cultureel kapitaal gaan we vooral in op de culturele infrastructuur (zoals het aantal theaters, musea) en het culturele aanbod (zoals het aantal voorstellingen en tentoonstellingen, met het onderscheid naar canonieke en populaire uitingen) per provincie. Bij het sociaal kapitaal geven we aandacht aan de provinciale cijfers over het aantal bezoeken aan de cultuursector. Bij het economisch kapitaal geeft de

benchmark inzicht in de financiële stromen, onder andere vanuit een zo groot mogelijk aantal landelijke cultuurfondsen naar de verschillende provincies. Dit onderdeel is aangevuld met regionale cijfers uit de landelijke Cultuurmonitor van de Boekmanstichting’.

Inzoomen op Gelderland

– *Microdata CBS*

Een belangrijk onderdeel van het bepalen van het economisch kapitaal is de analyse van microdata van het CBS. Deze gedetailleerde data kunnen op aanvraag worden geanalyseerd. Zo kunnen we inzoomen op de provincie en ontstaat er op gemeentelijk niveau een beeld van de bedrijvigheid op cultureel vlak (hoeveel bedrijven/startups zijn er en hoeveel zijn er gestaakt?) en op de werkgelegenheid bij deze bedrijven (gaat het om eenpitters, om bedrijven met twee of meer personeelsleden?, etc.). Dit beeld per gemeente kunnen we plotten op een kaart van de provincie. Samenvattend gaat het om indicatoren over bedrijvigheid, werkgelegenheid en bedrijfsvestigingen in de culturele sector in haar geheel, en de subsector kunsten en cultureel erfgoed in het bijzonder.

Er kan een onderscheid gemaakt worden naar de hoofdsectoren van de culturele en creatieve sector: kunsten en erfgoed, media en entertainment, en creatief-zakelijke dienstverlening. We volgen bij de indelingen en definities de (inter)nationale standaarden van het CBS. Of er op regioniveau of lager (stadsniveau) data beschikbaar zijn, hangt af van de eisen die het CBS stelt aan (in dit geval) het

minimale aantal bedrijven waarover mag worden gerapporteerd.

Registraties van professionele instellingen

– *Culturele Atlas*

In dit onderdeel ligt de focus op het zo kernachtig mogelijk in beeld brengen van prestatiecijfers van culturele instellingen in de provincie. Hiertoe hebben we cijfers opgevraagd over het type instelling (theater, museum, productiehuis, etc.), de functie van de betreffende instelling (producerend, presenterend, etc.), de soorten inkomsten (van publiekinkomsten tot sponsorgelden), de soorten ontvangen subsidies (structureel, incidenteel, van overheden of van fondsen), de soorten activiteiten (hoofd- en nevenactiviteiten) en de bezoekcijfers (zoveel mogelijk uitgesplitst naar soort activiteit en herkomst van de bezoeker, bijvoorbeeld uit de standplaats, uit de provincie Gelderland of daarbuiten).

We sluiten zoveel mogelijk aan bij landelijk overeengekomen manier van het uitvragen van cijfers. Als onderzoekers willen we in dit project vooral ook investeren in onze relaties met gemeenten die hun gesubsidieerde instellingen om cijfers vragen. Dit om te voorkomen dat het ophalen van cijfers te belastend wordt voor gemeenten en hun instellingen én om ervoor te zorgen dat er op een geharmoniseerde (en dus onderling vergelijkbare) manier cijfers worden verzameld. De ervaringen in de Brabantse monitor zijn positief. Wel wijzen de Brabantse gemeenten en instellingen erop dat de cijferleveranciers in deze fase

voldoende begeleid en ondersteund moeten worden; een beeld dat wij herkennen en onderschrijven.

VERDIEPEND ONDERDEEL

In een pilot binnen het basisdeel verzamelen we gegevens over nieuwe onderwerpen waarover we (nog) weinig weten op basis van bestaande gegevens, maar die cruciaal zijn voor het inzicht in de cultuursector in Gelderland. Afhankelijk van het gekozen onderwerp gaan we, met behulp van verschillende kwalitatieve methoden (zoals groepsgesprekken, diepte-interviews, of een online research community), in op thema’s die, volgend op de eerdergenoemde gesprekken met stakeholders, als urgent worden ervaren binnen de Gelderse cultuursector. Voor deze eerste editie van de Cultuurmonitor Gelderland kijken we naar de positie van zelfstandige en gecombineerde instellingen die (onder meer) actief zijn op het vlak van cultuureducatie. Bijzondere aandacht hebben we hierbij voor de rol binnen grote maatschappelijke opgaves (zoals bijvoorbeeld laaggeletterdheid of armoede) die deze (gecombineerde) instellingen wordt toegedicht. Hiervoor is gesproken met vertegenwoordigers van 9 culturele instellingen die als gecombineerde of zelfstandige instellingen getypeerd kunnen worden. Het betrof hier met name directeur-bestuurders of medewerkers op het gebied van participatie en samenleving.

CENTRA VOOR DE KUNSTEN: ZELFSTANDIG OF GEcombineERD

Gelderland telt diverse zelfstandige centra voor de kunsten én een aantal grotere, zogenoemde ‘gecombineerde instellingen’: instellingen die niet alleen een centrum voor de kunsten huisvesten, maar ook een bibliotheek, een erfgoedhuis en soms zelfs een theater. Soms opereren de diverse onderdelen als één organisatie; soms als verschillende organisaties die ‘slechts’ als ‘dakdelers’ dezelfde huisvesting hebben.

Een belangrijk thema in het verdiepende onderdeel is het in beeld brengen van de voor- en nadelen van het functioneren als een zelfstandige of gecombineerde instelling. Hierover zijn recent al ervaringen vanuit de brancheorganisatie Cultuurconnectie gebundeld. De vraag is nu vooral op welke manier de benadering van maatschappelijke opgaven vanuit cultuur, in verschillende sectoren en disciplines, voordelen biedt voor de gecombineerde instellingen. Zo kan een gecombineerde instelling laaggeletterdheid vanuit verschillende invalshoeken benaderen. Ook zou een combinatie-instelling specifieke doelgroepen kunnen bereiken die niet per se bereikt worden door zelfstandig opererende centra voor de kunsten.

Hierbij zoeken we aansluiting bij een al lopend initiatief van de gecombineerde instellingen om hun kennis te bundelen. Deze pilot rondom cultureel kapitaal wil zicht bieden op de culturele infrastructuur in de Cultuurmonitor Gelderland 2022 door in te zoomen op de voor- en nadelen van het werken vanuit

gecombineerde instellingen. We voerden verschillende interviews uit om te bezien wat het betekent om een zelfstandige of een gecombineerde instelling te zijn als het gaat om het werken aan maatschappelijke opgaven. Daarnaast brengen we via die gesprekken in beeld hoe deze betekenis in een vervolgeditie van de Cultuurmonitor Gelderland systematisch kan worden onderzocht.

AANVULLEND ONDERZOEKSDEEL

In het aanvullend deel hebben we gekeken naar de balans tussen gesubsidieerd en ongesubsidieerd aanbod en kijken we met meer oog voor detail naar de cultuurparticipatie van de Gelderlander, oftewel het perspectief van Gelderlanders op het cultuuraanbod in brede zin. Het eerste doen we met een big data-analyse van cultuurlocaties; het tweede doen we met een zogeheten Cultuurpeiling.

Cultuurlocaties online – *Big data-analyse*

Met een externe partner, het Utrechtse Dialogic, hebben we gesubsidieerde en niet-gesubsidieerde cultuurlocaties in beeld gebracht. We gebruiken online databronnen (zoals Facebook, Twitter en Google Maps) om voor een selectie van grote steden in Gelderland te traceren wat er op die cultuurlocaties aan evenementen (in de breedste zin des woords) wordt georganiseerd, verdeeld naar cultuurdiscipline (beeldend, theater, film, cross-overs, enzovoort). Vervolgens kijken we naar de zichtbaarheid

(‘mentions’), het voorgenomen bezoek en de waardering (‘likes’) van dit aanbod door gebruikers. Dit geeft een uniek beeld van het totale cultuuraanbod in de verschillende Gelderse gemeenten. Veel van de cultuurlocaties, zeker de ongesubsidieerde, blijven buiten beeld van de gemeenten, terwijl dat vaak ook de circuits zijn waar meer in informeel verband aan nieuwe cultuurvormen gewerkt wordt. We hebben hier input gevraagd van Cultuur Oost en vooral van de deelnemende gemeenten om, vanuit hun lokale kennis, mede te bepalen welke locaties tot de voor hun gemeenten relevante cultuurlocaties gerekend kunnen worden.

Perspectief van Gelderlanders – *Cultuurpeiling*

In een statistisch representatieve peiling hebben we ruim 2.500 inwoners van Gelderland gevraagd naar hun cultuurbezoek, cultuurbeoefening en cultuurondersteuning (als vrijwilliger, als donateur, als lid van een vriendenvereniging).⁵ Dit steeds met aandacht voor zowel cultuur als erfgoed. We zoomen ook in op de (sociale) betekenisgeving en waardering door het publiek van het aanbod aan cultuur en aan erfgoed in de provincie. Het publiek hecht aan de bijdragen die cultuur en erfgoed bieden voor het samenleven, sociale cohesie, het gevoel van ‘thuis zijn’ en de eigen identiteit. Samenvattend zijn de kernonderdelen van de peiling cultuurbezoek, cultuurbeoefening, waardering van het aanbod in provincie, interesse in cultuur en erfgoed, waardering van kunst, cultuur en erfgoed (zoals belang voor de

⁵ Om representativiteit te waarborgen maken we gebruik van het externe panel van PanelClix, waarna het bestand gewogen is om de verdeling overeen te doen komen met de verdeling van leeftijd, geslacht en opleidingsachtergrond in de Gelderse populatie.

samenleving, bijdrage aan het welzijn van mensen en de bijdrage aan identiteit) en tot slot vrijwilligerswerk, lidmaatschap vriendenverenigingen en financiële steun.

In overleg hebben we enkele vragen opgenomen over de situatie van de inwoners in de afgelopen twaalf maanden én over de situatie in het jaar vóór corona – we leven immers in een bewogen tijd als het gaat om cultuurparticipatie. De peiling laat ook verschillen zien tussen groepen Gelderlanders (leeftijd, opleidingsachtergrond, stedeling of niet, enzovoort). Daardoor kunnen we uitspraken doen die representatief zijn voor de Gelderlander (op provinciaal niveau) en op het niveau van de regio's zoals gedefinieerd door de provincie.⁶

Leeswijzer

Deze publicatie begint met een uitgebreide samenvatting, zodat de lezer snel een overzicht heeft van de cultuursector van Gelderland anno 2022. Vervolgens bespreken we nauwgezet de verzamelde data, in achtereenvolgens het cultureel, sociaal en economisch kapitaal. Alle hierboven beschreven onderzoeksmethodieken worden daarbij ingezet op de plek waar zij het best tot hun recht komen. Hierna volgt het verdiepende hoofdstuk over gecombineerde instellingen, waarbij we nadrukkelijk over de kapitalen heen kijken naar deze casus. De onderzoeksverantwoording kunt u achterin deze publicatie raadplegen.

⁶ Dit betreft de Achterhoek, Foodvalley, Groene Metropoolregio, Noord-Veluwe, Rivierenland en de Stedendriehoek.

Samenvatting

In de **Cultuurmonitor Gelderland 2022** geven we een beeld van hoe het er voorstaat met het cultureel, sociaal en economisch kapitaal van de cultuursector in Gelderland.

Dit doen we aan de hand van feiten en cijfers. Het onderzoek bevat meerdere onderdelen en een veelheid aan informatie. Hier beschrijven we de uitkomsten vanuit een overstijgende blik.

– Cultureel kapitaal

Onder de noemer cultureel kapitaal gaan we in op de culturele infrastructuur (de voorzieningen, instellingen, organisaties) en het culturele aanbod (wat er bij de voorzieningen te beleven, zien en horen valt). We geven hiermee een beeld van de op zichzelf staande waarde en dynamiek van de culturele sector in Gelderland. Die waarde en dynamiek hangen sterk samen met wat er aan culturele voorzieningen te vinden is en wat er bij die voorzieningen aan cultuur te beleven valt.

CULTURELE INFRASTRUCTUUR VOORAL GEVOED DOOR MUSEA, THEATERS EN ACTIEVE BIBLIOTHEKEN

In vergelijking met de andere provincies kent Gelderland relatief veel musea. Er zijn echter relatief weinig tijdelijke exposities in de Gelderse musea te vinden. Daarnaast zijn er relatief veel podiumkunstbedrijven en theaterzalen in de provincie aanwezig, al gaat dit wel vooral om plekken met een kleine publiekscapaciteit. Ondanks het relatief hoge aantal podiumkunstbedrijven is het aanbod qua voorstellingen laag.

We zien dat er relatief veel bioscopen en filmhuizen in de provincie zijn, alhoewel het aantal bioscopen de laatste jaren afneemt terwijl dit landelijk stijgt. Anderzijds kent de provincie weinig aanbod in de vorm van poppodia en van popfestivals. Ook boekenwinkels en bibliotheekvestigingen zijn relatief minder in Gelderland te vinden vergeleken met de andere provincies. Qua activiteiten in de bibliotheken is Gelderland koploper.

VOORAL MUSEA ZIJN DICHTBIJ VOOR DE GELDERLANDERS, ANDERE CULTUURVOORZIENINGEN RELATIEF VER

Als we per provincie kijken naar de afstand tot culturele voorzieningen, dan zien we dat musea relatief dichtbij zijn voor de Gelderse inwoners. (Pop) podia en bioscopen zijn in Gelderland daarentegen een stuk verder weg dan in andere provincies.

VOORAL VEEL CULTUURLOCATIES IN NIJMEGEN, APELDOORN EN ARNHEM

In totaal kunnen we 197 cultuurlocaties, dus fysieke plekken waar cultureel aanbod te beleven, zien of horen is, identificeren in Gelderland. Het merendeel hiervan zijn ongesubsidieerde cultuurlocaties. De meeste cultuurlocaties zijn te vinden in de steden Nijmegen, Apeldoorn en Arnhem. Van de grote steden zijn in Tiel en Harderwijk de minste locaties te vinden. Opvallend is dat Nijmegen relatief veel locaties kent in vergelijking met de andere Gelderse steden en dat het aanbod er het meest divers is.

GEEN ECHT ONDERSCHIEDENDE STADSPROFIELEN; ALLEEN NIJMEGEN HEEFT VAN ALLES VEEL

Kijken we naar de verdeling van de type locaties tussen de steden, dan valt op dat geen enkele stad een onderscheidend profiel qua type cultuurlocaties heeft. Wel kunnen we concluderen dat vooral Nijmegen van alle type locaties er veel in huis heeft, zowel gesubsidieerd (locaties actief op meerdere domeinen) als ongesubsidieerd (beeldende kunst).

CULTUURLOCATIES VOORAL VERTEGENWOORDIGD OP FACEBOOK

De grootste groep van de Gelderse cultuurlocaties heeft zelf een Facebookprofiel (ruim 80%). Ongeveer twee derde zit op Instagram en iets minder dan de helft is op Twitter te vinden. Met name locaties uit Arnhem en Nijmegen zijn actief op Instagram, en qua disciplines met name de multi-domeinlocaties (locaties waar vanuit verschillende cultuurdomein cultuur te

beleven is). Verder zien we dat de grotere Gelderse cultuurinstellingen een sterk, maar vooral lokaal online netwerk hebben.

WEINIG CULTURELE HBO- EN WO-OPLEIDINGEN IN GELDERLAND

Het aantal creatieve of culturele opleidingen op hbo- en wo opleidingsniveau is relatief laag in Gelderland als we dat vergelijken met de overige provincies. De opleidingsinfrastructuur is vooral gevestigd in Arnhem, waar veel van de culturele mbo-opleidingen en alle hbo-opleidingen te vinden zijn. Kijken we naar de studentenaantallen, dan zien we sinds 2016 een stijgend aantal studenten dat een culturele hbo of wo opleiding in Gelderland volgt – gezien de geringe culturele onderwijsinfrastructuur in Gelderland een opvallende trend. Voor het mbo nemen de studentenaantallen daarentegen juist af.

SAMENVATTEND: CULTUREEL KAPITAAL IN DE GELDERSE CONTEXT

Er komt een beeld naar voren van een provincie die sterk geconcentreerde inzet kent rondom bepaalde sectoren (zoals musea en bibliotheken), en waar andere disciplines – zoals de podiumkunsten – minder sterk vertegenwoordigd zijn. Arnhem en Nijmegen zijn, gezien hun grote inwonersaantallen (en in lijn met landelijke en regionale trends), grote spelers in het culturele veld, zowel offline als (zoals uit onze big data-analyse blijkt) online. Tot slot zijn multi-domeinlocaties sterk vertegenwoordigd.

– Sociaal kapitaal

Zowel landelijk als binnen de Gelderse provinciale beleidskaders wordt de sociale waarde van cultuur uitgedragen. Via een online cultuurpeiling – waar ruim 2.500 Gelderlanders aan hebben deelgenomen – brengen we in beeld hoe Gelderlanders de cultuursector waarderen en wat zij zelf doen aan cultuurbezoek, -beoefening en -ondersteuning. Waar dat kan zoeken we naar verschillen tussen groepen Gelderlanders.

WAARDERING VOOR KUNST EN CULTUUR: VAN BELANG VOOR ONTMOETING EN VERBINDING

Gelderlanders vinden kunst en cultuur belangrijk voor de samenleving. De waarde van kunst en cultuur uit zich volgens hen in een stimulans voor algemene ontwikkeling, het overdragen van (historische) kennis en het kunnen leren over normen en waarden in de samenleving. Bijna de helft van de Gelderlanders ziet cultuurbezoek als een belangrijk onderdeel van het leven en vier op de tien vindt het zelf beoefenen van cultuur van belang.

We zien dat met name ouderen waarde hechten aan het bezoeken van cultuur, voor jongeren vormt het zelf beoefenen van cultuur een belangrijker onderdeel van hun leven. Kunst en cultuur dragen voornamelijk bij aan de ontmoeting en verbinding tussen mensen, aldus de Gelderlanders.

Het totale Gelderse cultuuraanbod wordt gewaardeerd met een 7,2. Jongeren waarderen dit aanbod lager dan de andere leeftijdsgroepen. De meeste Gelderlanders zijn tevreden over de hoeveelheid culturele voorzieningen in de omgeving. Toch vindt 14% dat er te weinig voorzieningen zijn, zij missen bijvoorbeeld een bioscoop of theaters in de buurt.

ERFGOED BEPALEND VOOR DE GELDERSE IDENTITEIT

Ook erfgoed is voor de Gelderlanders van belang voor de samenleving. Erfgoed wordt voornamelijk van belang geacht als haar waarde voor de Gelderse identiteit. Vooral de Gelderse monumenten dragen

hieraan bij. Ook mag de geschiedenis van plekken en gebruiken niet vergeten worden. Voor ruim een derde van de Gelderlanders vormt het bezoeken van erfgoed een belangrijk onderdeel van hun leven. Daarbij draagt erfgoed vooral bij aan de ontmoeting en verbinding tussen mensen en het saamhorigheidsgevoel in de buurt. Met name ouderen en inwoners met een hbo+ opleiding hechten waarde aan erfgoed.

CORONA HEEFT GROTE IMPACT OP DE GELDERSE CULTUURBELEVING

De impact van de coronacrisis is groot, voor de sector maar ook voor de bezoekers. Het bezoeken van cultuur wordt gemist. De helft van de Gelderlanders geeft aan dat zij niet kunnen wachten tot ze weer (fysieke) culturele activiteiten kunnen ondernemen. Ook maakt de helft van hen zich zorgen over de cultuursector en verwacht dat deze niet gemakkelijk herstelt van de gevolgen van de coronacrisis. Ten tijde van het bevragen van de Gelderlanders ging de cultuursector net stapsgewijs weer open.

MEESTE GELDERLANDERS ZIJN BETROKKEN BIJ CULTUUR

Men kan op verschillende manieren deelnemen aan cultuur. Zij kunnen cultuurbezoeker, -beoefenaar of -ondersteuner zijn, of een combinatie daarvan. Als we kijken naar deze verschillende rollen, dan zien we dat de meeste Gelderlanders ‘iets’ aan cultuur doen. 83% heeft cultuur bezocht, beoefend en/of de culturele sector ondersteund. Kijken we naar de overlap

van deze rollen, dan zien we dat een vijfde cultuur beoefent, bezoekt én ondersteunt op incidentele basis.

VEEL GELDERSE MUSEUMBEZOEKEN

Gelderlanders zijn fervent museumbezoekers in vergelijking met andere provincies, al neemt dit relatief gezien wel af in 2020. Als we kijken naar de theaterbezoeken, dan kende Gelderland een middenmootpositie tussen 2017 en 2019. In 2020 zien we dat bij theater, dans en muziek relatief veel publiek wegbleef in vergelijking met de andere provincies. Aan de andere kant doen de Gelderse bibliotheken het relatief goed in vergelijking met de andere provincies. Zelfs in 2020 – de start van corona – kennen de bibliotheken veel (jeugd-)leden en nauwelijks terugloop in lidmaatschappen, maar wel in bezoek aan activiteiten. Met name populaire kunstvormen, als popmuziek en film, kennen veel bezoekers in Gelderland. Als het gaat om het canonieke aanbod, zoals klassieke concerten en opera, dan zien we een wisselende positie van Gelderland in de provinciale vergelijking. Gelderland schommelt de afgelopen jaren tussen de zevende en elfde plek.

JONGEREN EN HBO-PLUSSERS BEZOEKEN HET VAAKST EN HET MEEST DIVERS CULTUUR

Ondanks dat de cultuursector gedeeltelijk gesloten was, heeft zo'n driekwart van de Gelderlanders afgelopen jaar iets van cultuur in Nederland bezocht. Met name de bioscoop, het museum en de bibliotheek waren populair. Vooral jongeren en mensen met

een hbo+ opleiding hebben het meest frequent en ook het meest divers cultuur bezocht. Toch blijkt de coronacrisis van invloed op het cultuurbezoek. Gemiddeld wordt voor alle cultuurlocaties aangegeven dat deze ongeveer een kwart minder bezocht werden dan voor de coronacrisis.

Als we vervolgens kijken naar de reden van het bezoek aan de bibliotheek, dan zien we dat deze vooral voor de traditionele functies bezocht werden. Dat terwijl er veel activiteiten voor ontmoeting of cursussen worden georganiseerd in bibliotheken. Het lijkt erop dat dit minder bezocht kon worden, omdat deze door de gevolgen van de coronacrisis niet konden plaatsvinden.

BEZOEK ERFGOED EN INTERESSE IN ERFGOED

Bij het bezoek aan erfgoed zien we dat een derde van de Gelderlanders afgelopen jaar een historisch stadsdeel, dorp of kasteel heeft bezocht. Inwoners tot 39 jaar geven het vaakst aan een erfgoedcomplex te hebben bezocht. Gelderlanders hebben dan ook het meest interesse in bestuurlijk erfgoed. Daarnaast heeft een derde helemaal geen erfgoed bezocht in het afgelopen jaar. Inwoners van de Achterhoek vallen daarnaast op in hun grotere interesse in Gelders immaterieel erfgoed, ten opzichte van inwoners in andere gebieden.

NIJMEGEN EN ARNHEM HEBBEN DE MEESTE ONLINE VOLGERS

Zowel als we kijken naar het aantal likes van cultuurlocaties als het aantal volgers van locaties, dan zien we dat Nijmegen en Arnhem hier uitspringen. Opvallend is dat met name ongesubsidieerde locaties worden geliked en gevolgd. Gelderse cultuurlocaties op Facebook volgen nauwelijks andere locaties. Op Instagram zien we wel dat er volop volgers zijn en dat locaties zelf anderen volgen.

VEEL AMATEURKUNSTBEOEFENAARS IN GELDERLAND; ORGANISATIEKRACHT VERENIGINGEN ONDER DRUK

In vergelijking met andere provincies, kent Gelderland relatief gezien veel amateurkunstbeoefenaars. Ze staat op plaats drie in de provinciale vergelijking. Wel zien we dat in heel Nederland het aantal amateurkunstbeoefenaars dat lessen volgt daalt in 2020, al daalt dit aantal in Gelderland relatief gezien minder hard dan in de andere provincies. Gaat het om organisatiekracht – het kunnen werven van (bestuurs) leden, vrijwilligers en artistiek begeleiders – dan deed Gelderland het zeer goed. In 2018 stond de provincie op plaats één. Echter, in 2021 is dit gezakt naar de zesde plek. De maatschappelijke oriëntatie van amateurkunstverenigingen is goed in Gelderland, de provincie staat op de vierde plek in 2020. Hiermee wordt bedoeld dat verenigingen zich, samen met anderen, inzetten voor de lokale samenleving en speciale doelgroepen.

EEN VIJFDE VAN DE GELDERLANDERS BEOEFENT STRUCTUREEL CULTUUR

Ruim de helft van de Gelderlanders beoefent cultuur. Een vijfde van hen doet dit structureel, dus minimaal één keer per maand. Vooral muzikale activiteiten en het bewerken van foto's en filmpjes op de computer wordt structureel beoefend. Een derde van de Gelderlanders die aan cultuurbeoefening doet, volgt hierin les. Zij volgen met name dans- en muzieklessen. Daarnaast beoefent een vijfde van diegenen die cultuur beoefenen (ook) online cultuur. We zien dat jongeren alle culturele disciplines vaker beoefenen dan de andere leeftijdsgroepen.

SAMENVATTEND: HET SOCIALE KAPITAAL IN GELDERLAND

Provinciebreed komt een beeld naar voren waarin het culturele leven hoog in het vaandel staat. Een sterke nadruk op amateurkunst én grote maatschappelijke betrokkenheid van diezelfde amateurkunst(verenigingen), een hoge betalingsbereidheid van de Gelderlanders en veel bezoek door met name jongeren én ouderen draagt hieraan bij. Jongeren vinden cultuurbeoefening dan ook een belangrijk onderdeel van hun leven – ouderen vinden juist cultuurbezoek belangrijker. Interessant hierbij is dat jongeren wel het cultuuraanbod (met daarbij de zichtbaarheid, kwaliteit en diversiteit hiervan) lager beoordelen dan andere leeftijdsgroepen. Mensen in niet-stedelijke gebieden ondersteunen vaker de culturele sector met financiële giften dan mensen uit stedelijke gebieden. Erfgoed wordt van

belang gevonden voor de Gelderlandse identiteit, en erfgoedbezoek is aanzienlijk. Toch verschilt de mate van interesse in de verschillende soorten erfgoed sterk tussen verschillende groepen in de samenleving. Aandachtspunten op het gebied van cultuurdeelname zijn mensen tussen de 30 en 50 jaar en inwoners van niet-stedelijke gebieden – zij beoefenen, bezoeken en ondersteunen relatief minder dan de andere groepen. Ook tekent zich een sterk beeld af dat mensen die wonen in gebieden met meer culturele voorzieningen, zoals de Groene Metropoolregio, ook daadwerkelijk meer van deze voorzieningen gebruikmaken. Dit is een signaal voor het belang van onder andere maatschappelijk en cultureel vastgoed in minder stedelijke regio's, hoewel over het algemeen Gelderlanders tevreden zijn over de bereikbaarheid van het cultuuraanbod. Ongesubsidieerde cultuurlocaties kennen tot slot relatief veel interactie met burgers, wat het maatschappelijk belang van (óók) dit aanbod onderstreept.

– Economisch kapitaal

Kunst en cultuur zijn belangrijke aspecten als het gaat om de aantrekkelijkheid van een gemeente, regio of provincie. Voor (potentiële) bewoners en (nieuwe) bedrijven is het cultureel klimaat een belangrijke factor bij de beslissing om zich in een gemeente te vestigen – of juist om er te vertrekken. Om een bruisend cultureel klimaat te hebben en te houden, moet er concreet geïnvesteerd worden: door overheden (via subsidies van Rijk, provincie en gemeenten), door bewoners (via entreegelden bijvoorbeeld) en/of door bedrijven (bijvoorbeeld via sponsoring). In de monitor geven we onder andere inzicht in de financiële stromen. Daarnaast kijken we naar de balans tussen inkomsten en subsidies en naar de werkgelegenheid en de bedrijvigheid in de cultuursector.

CULTUURUITGAVEN GEMEENTEN EN PROVINCIE GELDERLAND STIJGEN

Sinds 2017 neemt de landelijke bijdrage aan Gelderland vanuit de BIS en de Rijkscultuurfondsen toe. Ook de provinciale uitgaven van Gelderland aan de cultuursector stijgen flink, zowel in absolute en in relatieve zin. Gelderse gemeenten zijn de afgelopen jaren ook iets meer gaan uitgeven aan cultuur, al zijn de uitgaven relatief gezien iets verschoven van de zes grootste gemeenten in Gelderland naar de overige gemeenten.

Vervolgens hebben we gekeken naar hoe de gemeentelijke culturele uitgaven zich verhouden tot het aantal inwoners. De grootste steden uit Gelderland – Apeldoorn, Arnhem en Nijmegen – geven per hoofd van de bevolking meer uit dan andere steden in dezelfde grootteklasse. De steden Tiel en Zutphen hebben ook (zeer) hoge cultuurbestedingen in vergelijking met gemeenten uit dezelfde grootteklasse. De laatste grotere stad uit Gelderland, namelijk Ede, geeft juist relatief gezien minder uit per inwoner aan cultuur dan vergelijkbare gemeenten in Nederland.

INKOMSTEN CULTURELE INSTELLINGEN STERK GEDAALD ALS GEVOLG VAN CORONA

Logischerwijs zijn de eigen inkomsten van Gelderse instellingen drastisch gedaald in 2020 ten opzichte van 2019. De eigen inkomsten zijn bijna gehalveerd. Vooral festivals en poppodia zijn hard getroffen. Ook bibliotheken krijgen grote klappen als het gaat om eigen inkomsten. In vergelijking met andere

provincies zijn deze gedaald van de vierde plek in 2019 naar de laatste plek in 2020.

RIJK EEN GROTERE ROL ALS SUBSIDIEVERSTREKKER, DE GEMEENTEN MINDER

Waar in 2019 de Gelderse gemeenten nog ongeveer de helft van alle subsidies verstrekten, is dat in 2020 gedaald naar 38%. Het aandeel dat gesubsidieerd wordt vanuit het Rijk (met name de BIS) is daarentegen juist gestegen, van 33% in 2019 naar 39% in 2020. Deze subsidies komen vooral terecht bij producenten podiumkunsten en podia. De centra voor de kunsten en bibliotheken worden (grotendeels) gesubsidieerd door de gemeenten.

AANZIENLIJK MINDER EIGEN INKOMSTEN EN MEER SUBSIDIEGELDEN

Als we de verhouding tussen de eigen inkomsten en de ontvangen subsidies van Gelderlandse instellingen tegen elkaar afzetten, dan zien we in 2020 een drastische verstoring. Waar in 2019 nog 83 eurocent werd verdiend via eigen inkomsten per ontvangen euro subsidie, is dit in 2020 gezakt naar 38 eurocent. Vooral poppodia, festivals en reguliere podiumkunstpodia ontvangen aanzienlijk minder eigen inkomsten ten opzichte van de ontvangen subsidiegelden. Dit zijn dan ook de instellingen die het meest afhankelijk zijn van publieksinkomsten, waardoor corona van grote invloed lijkt geweest op deze organisaties.

VEEL ZZP'ERS IN DE GELDERSE CREATIEVE INDUSTRIE

Bijna alle zelfstandigen die in de creatieve sector werken hebben geen personeel. Dit is zowel landelijk als in Gelderland zo. Gelderland staat in vergelijking met de andere provincies op de zesde plek als het gaat om het aantal zzp'ers in de creatieve industrie per hoofd van de bevolking. In de subsector kunsten en cultureel erfgoed staat Gelderland op de vijfde plek. De gemeenten Arnhem, Culemborg en Nijmegen kennen in beide sectoren de meeste zzp'ers. Kijken we naar de verschillende regio's, dan zien we dat de Groene Metropoolregio het meest in trek is bij zzp'ers.

AFNEMEND AANTAL BANEN IN DE CREATIEVE SECTOR

Landelijk gezien is er een dalende trend als het gaat om het aantal banen van werknemers in de creatieve sector tussen 2019 en 2020. Dit zowel qua absolute aantallen, als in relatie tot andere sectoren in Nederland. Ook in Gelderland neemt het aantal banen af, al is dit in lijn met de landelijke trend en niet in meer of mindere mate dan elders in het land. De impact van de coronacrisis lijkt hier goed zichtbaar. De gemeente Arnhem kent per 1.000 inwoners de meeste banen, zowel in de creatieve industrie als in de subsector kunsten en cultureel erfgoed. Verder zien we dat, net als bij de aantallen zzp'ers, de Groene Metropoolregio het meeste aantal banen in de creatieve sector kent.

VEEL WERK IN DE GELDERSE MUSEA, WEINIG IN DE BIBLIOTHEKEN

In vergelijking met andere provincies, werken er in Gelderland relatief veel mensen in de musea. Als het gaat om mensen in loondienst bij musea staat Gelderland op de vierde plek en qua aantal vrijwilligers op de derde plek. Het aantal mensen in loondienst bij musea is tijdens het coronajaar 2020 gelijk met de voorgaande jaren. Het aantal vrijwilligers neemt wel aanzienlijk af, namelijk met 18%. Landelijk is deze afname overigens 24%.

In bibliotheken zijn er relatief gezien aanzienlijk minder mensen in loondienst dan in de overige provincies: Gelderland staat op de laatste plaats. Daarentegen zijn er wel aanzienlijk meer vrijwilligers, en het aantal vrijwilligers is in 2020 zelfs toegenomen. Gelderland staat hiermee op de derde plek in vergelijking met de overige provincies.

MEER BEDRIJVEN IN DE CREATIEVE INDUSTRIE

Sinds 2017 is het aantal bedrijfsvestigingen in de creatieve industrie gestegen. Dit aantal steeg relatief gezien harder dan het landelijk gemiddelde: 14% in Gelderland ten opzichte van 12% landelijk in de periode 2017 tot en met 2020. In de grote gemeenten Arnhem en Nijmegen zijn de meeste creatieve bedrijfsvestigingen per 1.000 inwoners. Ook de gemeenten Culemborg, Renkum, Lochem en Zutphen kennen relatief gezien veel creatieve bedrijfsvestigingen. Dit komt deels door de gunstige ligging ten opzichte van andere gemeenten in

Nederland. Tot slot zien we dat, in lijn met het aantal creatieve banen en zzp'ers, de Groene Metropoolregio het hoogste aantal bedrijfsvestigingen in de creatieve sector kent.

[SAMENVATTEND: ECONOMISCH KAPITAAL IN GELDERLAND](#)

De creatieve industrie staat er goed voor in de provincie Gelderland; er lijkt een aanzuigende werking te zijn voor bedrijven, er is veel bedrijvigheid en werkgelegenheid in de Groene Metropoolregio, en gemeenten die meer richting het midden van het land liggen, laten zien dat het westen van Gelderland een gunstige uitvalsbasis is voor werkenden in de creatieve sector. Toch zijn er ook aandachtspunten, met name naar aanleiding van de coronacrisis. Zo zijn er sterke fluctuaties waargenomen in de verhouding tussen eigen inkomsten en subsidies, met name in de podiumkunsten. Ook worden de (relatief) vele banen wel vaker verdeeld onder kleine banen, oproepkrachten en jongeren. Daarnaast signaleren we een verlies van banen door vrouwen in coronatijd, waardoor deze genoemde doelgroepen op de arbeidsmarkt goed in het oog moeten worden gehouden bij toekomstige ontwikkelingen.

– Verdiepend deel: Gecombineerde instellingen en maatschappelijke opgaven

In september en oktober 2022 zijn een tiental individuele gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van samenwerkende culturele organisaties. Hierin is aandacht besteed aan de betekenis van samenwerkende culturele instellingen in Gelderland bij de aanpak van maatschappelijke opgaven, gezien vanuit kunst en cultuur. We hebben gesproken met zelfstandige en gecombineerde instellingen (van ‘dakdelers’ tot gefuseerde organisaties) die actief zijn in de cultuureducatie en daar bovenop nog meerdere culturele functies vervullen (zoals bibliotheek, theater, filmhuis, museum, etc.).

FINANCIËLE EN INHOUDELIJKE REDENEN OM SAMEN TE WERKEN

We vroegen de geïnterviewden waarom zij vanuit verschillende domeinen (samen)werken.

Niet zelden heeft de gemeente de lokale organisaties na bezuinigingen gevraagd samen te gaan in een gecombineerde instelling. Er is ook een inhoudelijke reden genoemd: organisaties zijn samen beter in staat om bepaalde thema’s meer integraal en verdiepend aan te pakken. Niet alle organisaties vinden dat je hoeft samen te gaan om samen te werken. Verder betekent groter worden voor sommigen ook meer professionalisering binnen een krachtigere organisatie met minder onderbezetting, ook in de ondersteunende functies.

INGREDIËNTEN VAN SAMENWERKEN: TIJD, GEDULD, OVERTUIGINGSKRACHT EN ‘SHOW, DON’T TELL’

De verschillende ‘bloedgroepen’ binnen de nauw samenwerkende, al dan niet gecombineerde organisaties werken niet vanzelf samen. Daar is een lange adem, veel geduld en overtuigingskracht voor nodig. Na verloop van tijd gaat het samenwerken steeds beter en ziet men er de voordelen van in. Er worden ook steeds meer mensen aangenomen die cross-disciplinair kunnen werken. Toch gaat er veel tijd zitten in het afstemmen van afspraken vanuit de individuele organisaties (zoals beloningssystematieken). Het lijkt erop dat er eerst veel energie besteed moet worden aan de organisatie en organisatorische randvoorwaarden, voordat je echt kunt samenwerken. Tegelijk zitten de samenwerkende

culturele organisaties vooral in een ‘doe-modus’: laat zien hoe goed het voor mensen is om in aanraking te komen met kunst en cultuur. Dat is de beste reclame, lijken ze te vinden.

MAATSCHAPPELIJKE OPGAVEN

Samenwerken vanuit cultuur aan maatschappelijke opgaven is steeds belangrijker geworden. Laaggeletterdheid, digitale vaardigheden en basisvaardigheden in het omgaan met informatie zijn thema's die eerst vanuit de bibliotheek en nu breder opgepakt worden, via bijvoorbeeld muziek, optredens en filmavonden. Dat geldt ook voor thema's als natuur en duurzaamheid, of thema's uit het sociale domein: eenzaamheid, armoede, sociale ongelijkheid, diversiteit en inclusie. De gecombineerde instellingen hebben juist doordat ze samenwerken meer gezag bij het lokale bestuur, al blijft het wel een uitdaging om grenzen te trekken en aan te geven wat ze wel en niet kunnen aanpakken vanuit hun culturele opdracht. Erkend wordt dat de samenwerkende culturele organisaties ook positieve effecten hebben op de kunsten en kunstenaarsnetwerken: het brengt deze kunstenaars(-netwerken) structuur in de aanpak van werk en een groot bereik.

VOOR- EN NADELEN VAN WERKEN IN EEN GECOMBINEERD VERBAND

Een reeks voor- en nadelen wordt genoemd. We resumeren ze hier puntsgewijs.

Voordelen zijn:

- Schaal maakt dat je gezien en erkend wordt
- Betere bemensing van kernfuncties
- Breder cultuuraanbod, meer nieuwe ideeën
- Nieuwe uitdagingen kun je beter samen aan
- Verduurzamen van aanbod

Nadelen zijn:

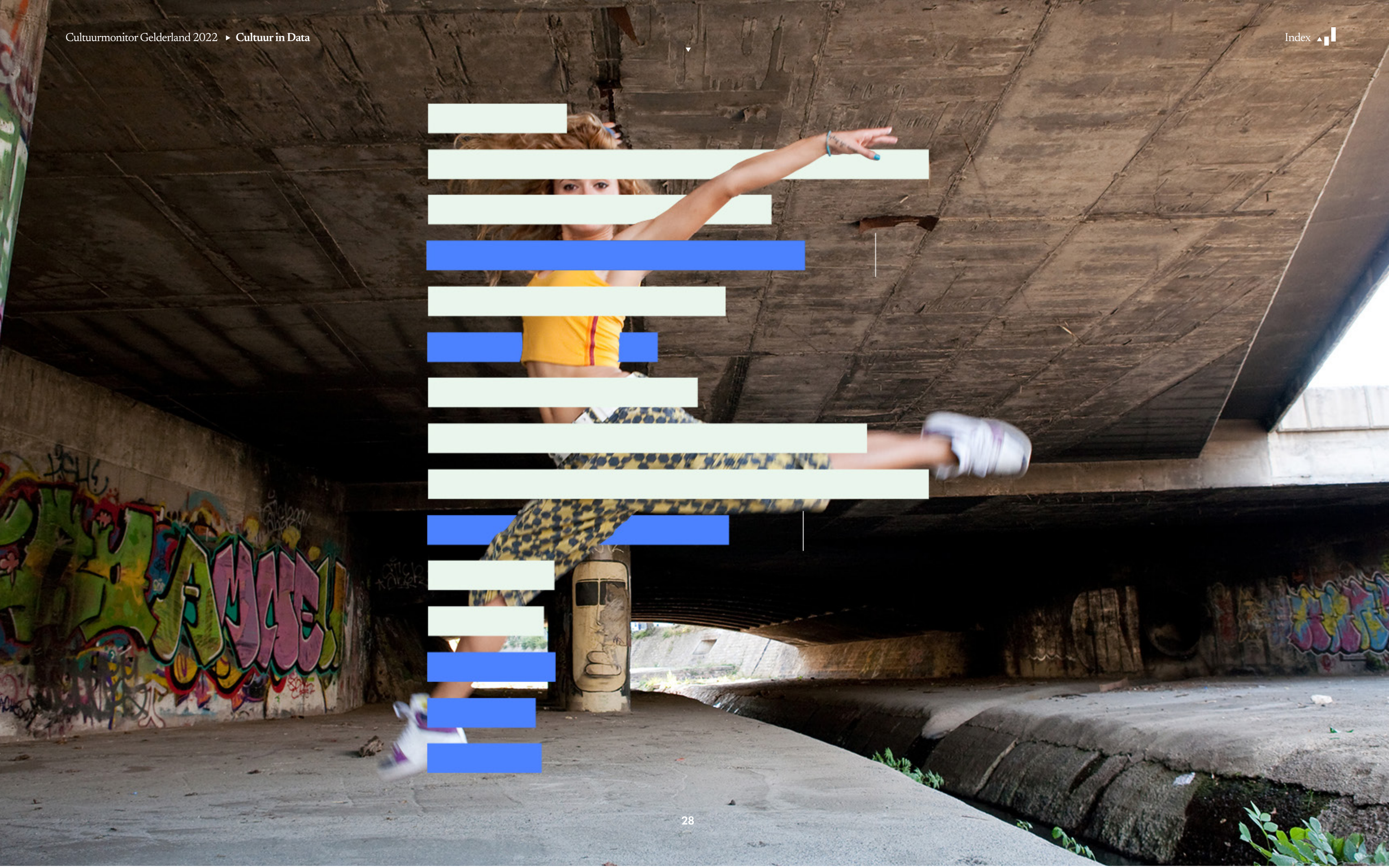
- Vele nieuwe taken
- Eigenheid kan verdwijnen
- Veel bezig met randvoorwaarden
- Meer dan dienstbaar voor het sociale domein alleen
- Vele mooie projecten, vragen bij kwaliteit
- Versnippering van taken
- Waken voor eenheidsworst
- De omgeving is nog niet-gecombineerd

TOEKOMST

De toekomst lijkt bestemd voor de gecombineerde instellingen, zeker in de middelgrote steden vormen zich kunstclusters. *‘We hebben een plek in de samenleving, juist door onze programmering op het vlak van participatie, onze relatie met het amateurveld, en door mogelijkheden te grijpen om mensen actief mee te laten doen.’* Voorwaarde lijkt wel, aldus een gesprekspartner, dat organisaties vooral om inhoudelijke in plaats van financiële redenen bij elkaar zitten.

TROTS

Uit de gesprekken blijkt de grote trots over de projecten die met anderen gerealiseerd worden. Wat deze projecten gemeen hebben is het grote bereik van uitingen van kunst en cultuur onder verschillende groepen in de samenleving. Bijvoorbeeld voor kwetsbare mensen, mensen uit verschillende generaties, mensen uit bepaalde buurten en wijken, en mensen die in het sociale domein zelf werken. De kern is het laten zien dat leren, verder komen in het leven en je ontwikkelen met kunst en cultuur leuk zijn.

Conclusies

Dit is de eerste editie van de Cultuurmonitor Gelderland, waarin we de stand van zaken van de culturele sector in de provincie in kaart hebben gebracht. Het doel is om houvast te bieden voor cultuurbeleid – zien waar je staat, en op basis daarvan nieuw beleid ontwikkelen. We brengen hiertoe de waarde van cultuur in al haar facetten in beeld en duiden de rol en betekenis van cultuur in de samenleving. Hieronder worden de belangrijkste bevindingen en verbanden uiteengezet.

MUSEUMWERELD IS STERK VERTEGENWOORDIGD IN GELDERLAND

We zien dat Gelderland een sterk profiel heeft in de museale sector. Dit zien we ook terug in de cultuurlocaties op sociale media: op Twitter zijn de multi-domeinlocaties, maar ook de musea erg zichtbaar. Aan de bezoekerskant valt het op dat het aantal museumbezoeken in Gelderland per inwoner relatief hoog is, vergeleken met de andere provincies. Zo zien we dat meer aanbod ook meer bezoek lijkt te genereren, zowel van binnen de eigen provincie, als van daarbuiten.

De culturele infrastructuur op andere vlakken is minder aanwezig in Gelderland, per inwoner en ten opzichte van de rest van het land: gebouwd erfgoed, expositieruimtes, het aantal en de capaciteit van de bioscopen, het aantal poppodia en popfestivals, en het aantal boekwinkels en bibliotheken. Op het gebied van het aantal theaters scoort Gelderland hoog, maar de publiekscapaciteit van al deze theaters gezamenlijk is, vergeleken met andere provincies, relatief laag te noemen. Dit impliceert een grote hoeveelheid kleinere theaters in de provincie. Echter zien we dat dit een weerslag heeft op het aantal voorstellingen in de podiumkunsten – dat blijft achter bij wat je zou verwachten wanneer per inwoner vergeleken wordt met de andere provincies. Het theater- en bioscoopbezoek is in Gelderland dan ook lager dan je zou verwachten op basis van inwoneraantal. Gelderland loopt wel in de pas met het landelijke beeld als het gaat om bezoek aan canonieke en populaire kunstvormen - waarbij verschillende disciplines samen worden bekeken.

JONGEREN BEPALEN HET BEELD, IN CULTUURDEELNAME EN ALS WERKNEMER IN DE CREATIEVE SECTOR

Op diverse plaatsen in de onderzoeken die samen deze monitor vormen, zien we dat vooral de Gelderse jongeren de ‘culturele omnivoren’ zijn. Zij beoefenen het vaakst en meest divers cultuur. Ouderen bezoeken juist veel cultuur en zijn vaker (financieel) ondersteuner van cultuur. De leeftijden tussen deze twee groepen in, tussen de 40 en 64 jaar, zijn demografisch gezien juist in groten getale in de provincie vertegenwoordigd en vormen zodoende een groep waar nog meer op gericht kan worden. Dit beeld zien we ook terug in wat men belangrijk vindt: vooral jongeren vinden het belangrijk om zelf aan kunst te doen. Ouderen vinden cultuurbezoek juist van groot belang voor hun leven. Erfgoed vinden Gelderlanders – zeker ouderen en mensen met een hbo+-opleiding – belangrijk voor de eigen Gelderse identiteit.

Gelderlanders zijn over het algemeen tevreden met het cultuuraanbod en met de culturele voorzieningen voor kunstzinnige activiteiten. Een op de zeven Gelderlanders vindt dat er te weinig aanbod is, waarbij met name jongeren ontevreden zijn over de zichtbaarheid, kwaliteit en diversiteit van het cultuuraanbod. Dat is een belangrijke constatering. We zagen al dat jongeren veel gebruikmaken van kunst en cultuur en dat ze cultuurbeoefening belangrijk vinden. Zij weten dus bij uitstek waarover ze oordelen als ze de hoeveelheid en kwaliteit van het aanbod overwegen. Het is aan te raden bij de jonge Gelderlanders na te gaan wat zij precies missen of beter zouden willen zien.

Hier liggen immers mogelijkheden; de jongeren, die al veel doen aan cultuur, hebben blijkbaar behoefte aan meer kwaliteit.

Eveneens belangrijk zijn jongeren die werken in de creatieve sector – uit dit onderzoek blijkt dat er vooral jongere mensen in de creatieve sector werken, en dat er relatief veel kwetsbare, kleine banen zijn. Het aantal banen in de creatieve sector in Gelderland is in 2020 8% (landelijk is dit 2%) en dit aantal is in coronatijd minder gedaald dan landelijk – maar nog steeds met 7,5%. De daling lijkt vooral te zitten in de afname van het aantal oproepkrachten. Gelderland heeft ook een lager aandeel voltijdsbanen in de sector. Oftewel: meer kleinere banen – en juist die banen zijn kwetsbaar. Ook werken er vooral jonge mensen, die vaak als eersten de effecten ondervinden van crises (maar ook vaak als eersten weer aanhaken als de tijden verbeteren). Het is van belang om goed te blijven volgen hoe het de (jonge) werkenden vergaat in de preciaire arbeidsmarkt die zo kenmerkend is voor de culturele sector.

AMATEURKUNST – STERK OP DE AGENDA EN VEEL BEOEFENING, MAAR DIP IN ORGANISATIEKRACHT

De maatschappelijke betekenis van kunst en cultuur in Gelderland is groot. In de Gelderse monitor krijgt het sociaal kapitaal van cultuur dan ook ruim aandacht. De sterke maatschappelijke betekenis blijkt onder andere uit een grote publieke betrokkenheid. Gelderlanders onderschrijven het belang van kunst en cultuur voor ontmoeting en verbinding, voor saamhorigheid

en welzijn. Uit een landelijke peiling blijkt dat Gelderlanders relatief veel muziek maken en zingen in een koor of groep. Wat andere amateurkunsten betreft blijft Gelderland in de middenmoot steken tussen de andere provincies. Dat geldt ook voor het aantal lidmaatschappen van culturele verenigingen en het aantal culturele vrijwilligers en donateurs. Al met al is zo'n 40 tot 45% van de Gelderlanders actief als amateurkunstenaar en dat is hoog, landelijk gezien. De organisatiekracht en maatschappelijke oriëntatie van amateurkunstverenigingen is ook hoog in Gelderland, al zakt dat in 2021 sterker weg dan elders in het land. Het artistieke aanbod van de verenigingen is stabiel hoog. Gelderlanders geven zelf ook aan dat ze over het algemeen tevreden zijn met de voorzieningen voor hun kunstzinnige activiteiten.

GELDERSE BIBLIOTHEKEN ZIJN ACTIEF, MAAR (OUDERE) BEZOEKERS KUNNEN MEER VERLEID WORDEN TOT ACTIVITEITEN

Wat aanbod betreft valt op dat vooral de Gelderse bibliotheken veel activiteiten ontplooiën, en ook dat het aantal lidmaatschappen van en bezoeken aan bibliotheken relatief hoog is per inwoner, vergeleken met andere provincies. Bij het bibliotheekbezoek valt op dat dit niet alleen de best bezochte instellingen zijn van alle culturele instellingen, ook dat (met name oudere) bezoekers nog in meerderheid voor de traditionele uitleenfunctie komen. Een kwart komt voor het vergroten van kennis en de eigen ontwikkeling. Dit terwijl we zagen dat de Gelderse bibliotheken relatief veel activiteiten organiseren

naast het aanbieden van de uitleenfunctie. Het is een vraag of de (oudere) boekenleners verleid kunnen of moeten worden om ook meer deel te nemen aan de vele activiteiten.

REGIONALE VERSCHILLEN IN INFRASTRUCTUUR, BEZOEK, WAARDERING, EN ECONOMIE

We zien veel cultuurlocaties (zowel gesubsidieerd als ongesubsidieerd), vooral in Nijmegen, maar ook in Apeldoorn en Arnhem. Tiel en Harderwijk hebben, van de acht grootste gemeenten, relatief weinig cultuurlocaties. Er zijn geen echte stadsprofielen, anders dan het 'omnivore cultuurprofiel' van Nijmegen: daar is op alle culturele domeinen veel te beleven. Het aanbod in de steden Nijmegen en Arnhem, maar ook in Apeldoorn en Ede, wordt op sociale media veel 'geliket'. Dat geldt niet alleen voor het reguliere gesubsidieerde aanbod, maar juist ook voor het ongesubsidieerde aanbod buiten het door de overheid ondersteunde circuit. De grote betrokkenheid van Gelderlanders bij cultuur blijkt ook uit deze flinke aantallen volgers en het massale berichtenverkeer over cultuurlocaties. Het gaat hierbij om zowel gesubsidieerde als ongesubsidieerde cultuurorganisaties.

Qua regio's lijkt de Groene Metropoolregio een goede aansluiting te hebben gevonden tussen haar infrastructuur, haar inwoners, en haar economische creatieve industrie. Zo zien we dat relatief veel inwoners van de Groene Metropoolregio het belangrijk vinden om zelf aan kunst te doen.

Gelderlanders zijn over het algemeen tevreden met het cultuuraanbod en met de culturele voorzieningen voor kunstzinnige activiteiten, maar dit geldt zeker voor inwoners van de Groene Metropoolregio, de regio waar Arnhem en Nijmegen zich in bevinden en waar het aanbod groter is. In de Groene Metropoolregio lijkt een grotere infrastructuur samen te gaan met meer gebruik van deze voorzieningen. Dit is een signaal voor het in stand houden dan wel verbeteren van maatschappelijk en cultureel vastgoed in minder dichtbevolkte regio's – investeren in de infrastructuur lijkt zich uit te betalen in meer gebruik en waardering van deze voorzieningen.

In Rivierenland en de Stedendriehoek zijn inwoners minder content met het aanbod. Inwoners van de Achterhoek vallen daarnaast op in hun grotere interesse in Gelders immaterieel erfgoed, ten opzichte van inwoners in andere gebieden. Onder inwoners van Foodvalley, zien we juist veel interesse in en bezoek aan letteren-gerelateerde activiteiten: een hoog percentage van de inwoners is lid van de bibliotheek en men bezoekt de bibliotheek dan ook veel, wat zich ook vertaalt naar relatief veel online bezochte voorleessessies. Daarnaast zien we dat inwoners van de regio Noord-Veluwe fervent erfgoedcomplexbezoekers zijn, vergeleken met de andere regio's.

Tot slot zien we vooral in Arnhem, Doetinchem en Ede dat zowel het aantal banen als het aantal vte's in de creatieve industrie hoog is per 1.000 inwoners. Nijmegen blijft relatief achter. Toch zijn deze cijfers voor de Groene Metropoolregio, in lijn

met de verwachtingen, het hoogst. Per inwoner wordt in de grotere Gelderse gemeenten meer aan cultuur uitgegeven dan gemiddeld in vergelijkbare Nederlandse gemeenten. Dat is in 2017 en zeker in 2019 zo. Uitzondering is Ede, waar minder wordt uitgegeven dan in gemeenten van dezelfde grootteklasse en waar het cultuurbudget in 2019 is gedaald terwijl het in de andere grotere Gelderse gemeenten is gestegen.

GELDERLAND IS IN TREK VOOR CREATIEVE EN CULTURELE BEDRIJVEN, AANDEEL ZELFSTANDIGEN STIJGT

Op het gebied van bedrijvigheid zien we dat 10% van alle bedrijfsvestigingen in zowel Nederland als Gelderland vestigingen zijn in de creatieve industrie. Het aantal bedrijfsvestigingen in de subsector kunsten en cultureel erfgoed is in Gelderland met 16% gestegen tussen 2017 en 2020, wat meer is dan de 13% landelijke groei in diezelfde periode. De bedrijvigheid in de culturele sector lijkt zich met name te concentreren rondom Arnhem en Nijmegen, maar ook Gelderse gemeenten die zich meer richting het midden van Nederland bevinden vallen op. Wanneer we kijken naar verhuisbewegingen van bedrijven in de totale creatieve industrie, dan zien we dat bedrijven meer naar Gelderland toe verhuisd zijn dan er weg zijn gegaan. Dit is een aanwijzing voor een goed vestigingsklimaat voor de creatieve industrie in Gelderland.

We hebben nader gefocust op de werkgelegenheid in de culturele sector. Of liever gezegd, op de werkgelegenheid in de creatieve industrie als geheel en in de sector kunsten en cultureel erfgoed als onderdeel hiervan. Het merendeel van de werkenden in de sector is zelfstandige en het aandeel zelfstandigen neemt ook toe. Dat geldt voor zowel heel Nederland als voor Gelderland. Bezien per inwoner staat Gelderland stabiel op een vijfde a zesde plaats in de rij van twaalf provincies voor wat betreft het aantal zelfstandigen. Per inwoner hebben Arnhem, Nijmegen en Culemborg de meeste zelfstandigen in de creatieve industrie en de culturele sector hierbinnen.

IMPACT VAN DE CORONACRISIS IN GELDERLAND

De coronacrisis heeft grosso modo geleid tot dalende activiteiten bij de culturele instellingen, zeker bij de gezelschappen en de theaters. Toch zijn er enkele grote partijen, bijvoorbeeld bij de poppodia en in de letterensector, die juist méér activiteiten zijn gaan ontwikkelen; met name online of in hybride vormen van fysiek en online. Het bezoek voor deze activiteiten werd vooral onder de jongeren gevonden: Gelderse jongeren bezoeken cultuur relatief vaak ook online (zoals podcasts, concerten, cabaretvoorstellingen), zo blijkt uit onze cultuurpeiling onder ruim 2.500 Gelderlanders. De vraag is nu wat de sector hiervan kan leren en hoe zij van deze voorbeelden en (in brede zin) van digitalisering kan profiteren. Zulke lessen zouden de kwetsbaarheid van de sector kunnen verminderen. Uiteraard heeft corona in algemene zin sterke effecten gehad op de bezoekcijfers. Het

lijkt er niet op dat vooral de betalende bezoekers zijn weggebleven.

Overigens konden Gelderlanders uit alle leeftijdsgroepen niet wachten tot ze na de coronasluitingen van de culturele sector weer fysieke kunstzinnige activiteiten kunnen ondernemen - of ze daadwerkelijk weer terugkomen, is een vraag voor de toekomst. Ze maken zich tegelijkertijd ook zorgen over het herstelvermogen en de eventuele faillissementen in de sector. Hieruit blijkt nog eens de grote betrokkenheid van de Gelderlanders bij de culturele sector en het waarschijnlijk brede draagvlak voor investeringen in die sector.

Culturele instellingen zelf hebben na 2019 te maken met dalende eigen inkomsten door de coronacrisis. De getallen variëren van 42% tot 49% minder eigen inkomsten in 2020. Vooral de festivals en poppodia – instellingen die het vooral moeten hebben van eigen inkomsten in plaats van subsidies – hebben de klappen gekregen. Subsidies stijgen licht in de periode 2017-2020, mede door de coronasteunmaatregelen. Het zijn vooral de producenten van podiumkunsten, zoals gezelschappen, en de podia die meer subsidie krijgen in coronatijd. Bij de visuele kunsten en de bibliotheken verandert er weinig. De verhouding eigen inkomsten en subsidies verandert dan ook sterk als gevolg van corona. Verdienden de Gelderse instellingen in 2019 nog 83 eurocent zelf op elke euro subsidie, in 2020 daalt dat naar 38 eurocent. Vooral bij de poppodia is de daling sterk: van 3,5 euro eigen inkomsten op elke euro subsidie in 2019, naar 39 eurocent in 2020. Ook

de festivals en de podia die zich niet op popmuziek richten zien deze ratio veranderen, maar niet zo sterk als de poppodia. De vraag is hoe dit op dit moment, in het najaar van 2022, gesteld is.

GECOMBINEERD EN OP MEERDERE DOMEINEN ACTIEF – ORGANISATIES MET MEERDERE FACETTEN LATEN ZICH ZIEN

Vele culturele instellingen in Gelderland werken vanuit verschillende culturele disciplines samen binnen één organisatie: hier gecombineerde instelling genoemd. De indruk is dat Gelderland vooraan in de rij zit als het gaat om het werken met gecombineerde instellingen. Het gaat om instellingen die in ieder geval actief zijn in de cultuureducatie en vaak meerdere andere functies vervullen (bibliotheek, theater, filmhuis, museum, etc.). Vanuit het big data-onderzoek zien we dit ook sterk terug – op Twitter zijn cultuurlocaties die op meerdere domeinen actief zijn dominant in de Gelderlandse online wereld.

Vele culturele instellingen werken samen met andere culturele en niet-culturele instellingen. Vaak zijn deze instellingen na een bezuinigingsronde vanuit de gemeente aangespoord samen te gaan in één organisatie. Het kost veel tijd en geduld om er ook één organisatie van te maken waarbinnen medewerkers ook echt samenwerken. Uiteindelijk blijkt de meerwaarde dat thema's integraler en verdieperder kunnen worden aangepakt, niet alleen door cultuureducatie, bibliotheekwerk, theater of film, museum of archief maar vanuit meerdere van deze

invalshoeken tegelijk. Het gaat dan om thema's als laaggeletterdheid, digitale vaardigheden, eenzaamheid, armoede, sociale ongelijkheid, diversiteit en inclusie. De vraag is of samengaan per se noodzakelijk is om hierin actief te zijn. Het samengaan is niet per se het doel, wel het samenwerken, iets wat ook zelfstandige instellingen veelvuldig doen of soms zelfs tot speerpunt hebben gemaakt. Goed beschouwd zijn er bijna geen zelfstandige instellingen. De culturele instellingen hebben een cultuureducatieve functie, maar ook een eigen café, theaterzaal, en moeten hiervoor ook breed programmeren.

Ook de kunsten en kunstenaarsnetwerken kunnen profiteren van samenwerking met organisaties die komen uit gestructureerde werelden als de bibliotheek, de musea en archieven. Die instellingen zijn laagdrempelig, hebben een groot bereik en programmeren veel, iets wat als gunstig voor de samenwerkende kunstenaars gezien wordt.

De voordelen van het samengaan die worden genoemd zijn dat je als organisatie gezien wordt, je kernfuncties beter kan bemensen, een bredere cultuuraanbod kan bieden, nu ook de grote thema's kan aanpakken en het aanbod ook kan bestendigen in de tijd. De nadelen zijn dat je vanuit de gemeenten te veel nieuwe taken krijgt toebedeeld, je eigenheid kan verdwijnen en je eenheidsworst krijgt, je teveel met randvoorwaarden bezig bent en je teveel geassocieerd wordt met het sociale domein terwijl je culturele functies hebt. Het lijkt vooral belangrijk dat de kwaliteit van wat er geboden wordt geborgd is in die culturele functies,

zodat projecten onderscheidend zijn van zorg- en welzijnsprojecten. Dat risico wordt gemeden wanneer bij de invulling van die projecten ook kunstenaars worden betrokken. Het is ook belangrijk de eigen diversiteit te bewaken: behoud specialisten die komen uit de verschillende 'bloedgroepen' van een gecombineerde instelling.

Doe vooral projecten samen met anderen die de waarde van cultuur laten zien. Wat projecten gemeen hebben waarop de gesprekspartners trots zijn is het grote bereik van uitingen van kunst en cultuur onder verschillende groepen in de samenleving, zoals kwetsbare mensen, mensen uit verschillende generaties, mensen uit bepaalde buurten en wijken, en mensen die in het sociale domein zelf werken. Laten zien dat leren, verder komen in het leven en je ontwikkelen met kunst en cultuur leuk is.

VOORUITBLIK

De eerste Gelderse Cultuurmonitor geeft een breed en gedetailleerd beeld van de culturele sector in Gelderland. Het is aan bestuurders en beleidsmakers om te bepalen of, samen met partners in het veld, ingezet moet worden op het verder uitdragen van de sterke punten van Gelderland en (ook) op het met voorrang versterken van de elementen in de sector waarop Gelderland achterblijft. Al met al blijkt uit de monitor de grote maatschappelijke betekenis van cultuur; zowel in het gesubsidieerde als zeker ook het ongesubsidieerde deel van de sector, en zowel in de professionele sector (als bezoeker) als in het circuit van

de liefhebber (als beoefenaar) en ondersteuner. De kracht van het monitoren schuilt in de herhaling. Sterker nog, zonder herhaling geen monitor; alleen dan worden immers relevante trends en ontwikkelingen zichtbaar. Het zou goed zijn als, net als in de provincie Noord-Brabant, de monitoring een structurele plek krijgt in het cultuurbeleid van gemeente, regio en provincie. We zien dat dit bij een aantal Brabantse steden al zijn vruchten afwerpt. Een lange adem is dan nodig, omdat na herhaald monitoren een gedegen beeld ontstaat van de trends en ontwikkelingen die ook bestuurlijk en beleidsmatig steeds betekenisvoller worden.

Het zou voor de toekomst ook goed zijn om het gesprek met de provincie Overijssel aan te gaan over cultuurmonitoring, zodat de sporen niet uiteen gaan lopen met Gelderland. Dit omdat Gelderland op verschillende niveaus veel samenwerkt met de provincie Overijssel in een verband als Landsdeel Oost, als ook binnen de regio Stedendriehoek, in een gezelschap als Phion, in de netwerkorganisatie De Nieuwe Oost en via koepelinstellingen als Rijnbrink en Cultuur Oost zelf.

In de nabije toekomst willen we ons sterker richten op de inzet van de monitor in de Gelderse (beleids-) praktijk, waarbij we steeds meer aansluiten bij de nu actuele principes van het datagedreven werken. Belangrijk hiervoor is om samen te werken met de gebruikers van dit type vergelijkende cultuurncijfers, om ons zo te blijven doorontwikkelen. Samen met

partners in Gelderland gaan we hier graag mee aan de slag.

Ook is het zaak om aandacht te geven aan de onderwerpen die gedurende het onderzoek naar boven zijn komen drijven. In deze monitor hebben we onderzocht hoe werken vanuit gecombineerde instellingen, waarin Gelderland voorop loopt, in de praktijk zorgt voor meer waardecreatie. Dit sluit aan bij de (landelijke) trend naar meer samenwerking en netwerkvorming binnen de culturele sector. Tegelijkertijd sluit het ook aan bij de ontwikkeling waarin meer samen wordt opgetrokken met partners uit andere sectoren, bijvoorbeeld in het sociale domein. Deze trends en ontwikkelingen lijken de cultuursector minder kwetsbaar te maken en meer robuust voor toekomstige crises. Het markeert ook de rol die de cultuursector kan spelen bij het werken aan grote thema's als sociale ongelijkheid, armoede, diversiteit en inclusie, en duurzaamheid. Die rol is het onderstrepen waard. In de toekomst kan verdiept worden op een aantal andere onderwerpen, zoals dieper ingaan op cijfers per regio (al dan niet in het kader van regionale brede welvaart), bijvoorbeeld over het voorzieningsniveau, maar ook om naar regio's te kunnen benchmarken. Deze ontwikkelingen zijn op het moment van schrijven actueel in de beleidswereld én de onderzoekwereld, waardoor we hopen in een volgende editie hier nog meer over te kunnen rapporteren. Ook ontwikkelingen buiten het gesubsidieerde aanbod (denk hierbij bijvoorbeeld aan jongerencultuur) volgen we op de voet.

